

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД ФРЕНСКО-ЛИБИЙСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ СЛЕД 2011 Г.

Гл. ас. Мария Хаджитетрова-Лачова

Полковник Муамар Кадафи превзема властта в Либия чрез подготовка и успешно извършване на военен преврат през 1969 г. срещу крал Идрис I. Така в либийската държава от края на 60-те години до свалянето му през 2011 г. се установява авторитарен и репресивен режим. Особено интересни обаче от външнополитическа гледна точка са променливите дипломатически отношения между Франция и Либия, в които се наблюдават последователно периоди на прекъсвания и на нормализиране.

През 70-те години на XX в. връзките между Париж и Триполи са много интензивни. В резултат на това се подписват договори за сътрудничество в областта на икономиката, културата и научните изследвания, търговски договори за доставка на военни съоръжения (кораби с ракетни установки, противотанкови, зенитни ракети, ракети въздух-въздух, самолети изстребители “Мираж” и френски военни хеликоптери)¹, създава се френско-либийска търговска камара². Свидетелство за промяната на отношение на Франция към Кадафи е неговото официално посещение в Париж по покана на президента Жорж Помпиду³. През 1977 г. Либия съдейства за освобождаването на семейство Клоостър⁴, за което получава благодарствено писмо от Валери Жискард д’Естен, президент на френската република по това време.

Нормалният ход на добрите отношенията между Франция и Либия през следващото десетилетие се нарушава от няколко събития. В периода януари-февруари 1980 г. в резултат на въоръжено нападение над тунизийското правителство в гр. Гафса от страна на Либия Франция, по молба на Хабиб Бургиба⁵, решава да изпрати самолети, хеликоптери “Пума” и група военни омиротворители в Тунис. В отговор на това либийски протестиращи опожаряват френското посолство в Триполи и нападат Френския културен център в Бенгази. Реакцията на Франция е да отзове своя посланик и да прекрати официалните си дипломатически отношения с Триполи. Друга причина, която оказва влияние върху влошаването на френско-либийските отношения през този период, е разрастването на гражданската война в Чад. В

---

¹ Двустранните договори са достъпни на адрес: <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/libye/> – състояние 20.01.2012 г.

² Създава се през 1971 г. и е първата търговска камара в арабския свят.

³ Жорж Жан Реймон Помпиду е президент на Франция в периода 1969-1974 г.

⁴ Семейство Клоостър е отвлечено през април 1974 г. от Националния фронт за освобождение на Чад.

⁵ Президент на Тунис в периода 1957-1987 г.

този конфликт Либия взема страната на антиправителствените сили, наречени Преходно правителство на националното единство⁶.

Основната причина Либия да вземе позиция на страната на опозиционните сили е нейното желание да установи контрол върху богатата на уранови находища местност Аузу. С така предприетите действия Либия влиза в противоречие с Франция, поддържаща Хисен Хабре⁷, която съгласно договореностите от Лагос и резолюцията от Найроби (Кения) от юли 1981 г. е обвързана да предоставя логистическа и финансова помощ на чадското правителство. В резултат на това Париж прекратява доставките на оръжие за Триполи, подписването на нови търговски договори е отложено до оттеглянето на либийските части от Чад⁸, а Кадафи заплашва Франция с икономически бойкот.

През 80-те години отношенията на Либия със западните държави се влошават. Тя е обвинена в притежание на ядрено оръжие, в подкрепа на редица задгранични екстремистки групировки⁹, както и в организирането на терористични актове¹⁰. Франция също става жертва на терористичен атентат, за който се предполага, че е организиран от либийските специални служби. На 19 септември 1989 г. самолет DC10 на авиокомпания ЮТА, изпълняващ полет от Бразавил (столицата на Република Конго) до Париж през Нджамена (столицата на Чад), се взривява над Нигер и загиват 170 души, сред които 54 френски граждани.

Срещу терористичните актове най-остро реагират САЩ, като налагат ембарго върху либийския суров петрол, контрол над експорта на стоки и технологии и провеждат въздушна атака¹¹ над Либия. Европа обаче не подкрепя американските военни действия, а Франция (като страна член в рамките на Европейската общност) се присъединява към решението на Съвета на външните министри през 1986 г. за въвеждане на три рестриктивни мерки срещу Либия: ограничаване на придвижването и броя на либийските дипломати, работещи на територията на ЕО и приемане на по-строги процедури при издаването на визи за либийски граждани.

Леко разведряване в отношенията между Либия и Франция се наблюдава в началото на 90-години, когато Муамар Кадафи съдейства за

---

⁶ Преходното правителство на националното единство (ППНЕ) се формира през 1979 г. в Лагос от обединяването на 11 чадски племена начело с Гукуне Уедей.

⁷ Президент на Чад от 1982 г. до 1990 г.

⁸ Либия официално се оттегля от района на Аузу на 30 май 1994 г.

⁹ “Червените бригади” в Италия, ИРА в Северна Ирландия, Организацията за освобождение на Палестина и др.

¹⁰ Става дума за поредица отвлечения на полет 847 на TWA, на полет 648 на Египетските авиолинии, на италианския кораб Акиле Лауро, за атаките на летищата в Рим и Виена през 1985 г.; за случая в берлинската дискотека “Ла Бел” през 1986 г. и за взривяването на Пан Ам 103 над Локърби през 1988 г.

¹¹ Въздушната атака е известна като операция “Елдорадо каньон”, при която са бомбардирани столицата Триполи и гр. Бенгази.

освобождането на Жаклин Валенте¹² (април 1990 г.), за което Франсоа Митеран, президент на Републиката по това време, изпраща своите “лични благодарности” за решаващата роля, която Кадафи оказва при преговорите. Но след като получава солидни доказателства, че либийското разузнаване е замесено в атентата от 1989 г.¹³, Франция подкрепя Резолюция № 748 на Съвета за сигурност на ООН през 1992 г. за прилагането на икономически санкции срещу режима на Кадафи. Парижкият съд, издал доживотни присъди на шестима служители на либийските тайни служби, настоява за компенсации на семейството на всеки загинал, които либийското правителство изплаща едва през 1999 г., но без да признава никаква вина.

Съществена промяна във френско-либийските отношения настъпва в началото на XXI век. Либия изразява желание да се присъедини към обявената от Вашингтон борба срещу международния тероризъм. Официално властите на Джамахирията признават участието си в атентите от 1988 г. и 1989 г. срещу редовни полети, извършвани от американските и френските авиолинии. Вследствие на това Съветът за сигурност на ООН приема през 2003 г. Резолюция № 1506 за премахването на икономическите санкции срещу Либия. Част от политическите договорености за нормализиране на икономическите отношения е Кадафи да се съгласи либийската държава да заплати допълнително обезщетение на семействата на жертвите от самолет DC10 на авиокомпания ЮТА, възлизащо на 170 млн. долара. По този начин се възобновяват различни инициативи, като се подписват договори в областта на икономиката, енергетиката, културата, самолетостроенето и телекомуникациите.¹⁴

Либийската външна политика също променя своя подход към САЩ и Западноевропейските държави. През 2004 г. Триполи заявява желанието си да участва в евросредиземноморското сътрудничество¹⁵, подкрепяйки влягането на европейски инвестиции в либийската петролна индустрия, и през февруари 2006 г. ратифицира Договора за неразпространение на ядрени оръжия от 1968 г.

Възобновяването на диалога между Париж и Триполи позволява на френския президент Никола Саркози и бившата му съпруга Сесилия Саркози да разгърнат дипломатическите си умения и да вземат активно участие в преговорите за освобождането на българските медицински сестри и на палестинския лекар Ашраф, обвинени несправедливо в заразяване на около 400 либийски деца със СПИН. В замяна на освобождението на медиците Либия си осигурява солидна хуманитарна помощ за лекуването на заразените

---

¹² Жаклин Валенте заедно със съпруга и дъщеря ѝ са взети за заложници от про-иранската организация на Абу Нидал през ноември 1987 г.

¹³ Асенов, Б., “Разузнаването от древността до наши дни”, изд. Парадигма, 2003 г., с. 295-297.

¹⁴ Двустранните договори са достъпни на адрес: <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/libye/> – състояние 20.01.2012 г.

¹⁵ От 1999 г. Либия е със статут на наблюдател в Барселонския процес (1995 г.).

деца, като Франция поема ангажимента да предостави техническо оборудване за новата специализирана болница в Бенгази. При посещението на Никола Саркози на 25-26 юли 2007, придружен от министъра на външните и европейските работи Бернар Кушнер и Жан-Мари Бокел, държавен секретар отговарящ за сътрудничеството и франкофонията, в Либия се сключва френско-либийско рамково споразумение, предвиждащо доставянето на ядрен реактор в завод за обезсоляване на морска вода. Други съществени документи са: рамково споразумение за сътрудничество в областта на отбраната и отбранителната промишленост, споразумение за сътрудничество в областта на научните изследвания и висшето образование, както и тригодишна програма за осъществяване на културно, научно и техническо сътрудничество¹⁶.

На 10 ноември 2007 г. Кадафи на свой ред посещава Франция, с което цели да засили отношенията между двете държави и да разгърне двустранното сътрудничество във всички области, като получи и политическа подкрепа от една от най-влиятелните държави за промяна на подхода на официалната власт на Либия при осъществяването на международни контакти. Въпреки явното неодобрение на държавния секретар по правата на човека във френското правителство Рама Яде, на тази визита, съвпадаща с международния ден на човешките права, водещи са икономическите аспекти на френско-либийските отношения, като се сключват няколко търговски сделки за над 10 млрд. евро за покупката на реактивни пътнически самолети Еърбъс и договори в областта на гражданската ядрена енергетика, земеделието, риболова и културата.¹⁷

Вероятно подкрепата и сътрудничеството с авторитарния и репресивен режим на Кадафи от страна не само на Франция, но и на други водещи държави в ЕС, щеше да продължи, ако недоволството срещу липсата на свобода, срещу социалното неравенство и безработицата в арабския свят не беше обхванало и Либия през февруари 2011 г.

Франция нарушава арабската си политика на ненамеса при революции (както постъпи спрямо тези в Тунис и Египет) и заедно с Великобритания участва във военна операция в изпълнението на резолюция 1973 на Съвета за сигурност на ООН¹⁸. В крайна сметка режимът на Кадафи е свален и либийското управление временно е оглавно от Преходен национален съвет. Кадафи е убит, с което се поставя край на войната в Либия, но и възникват нови възможности и предизвикателства не само пред нея, но и пред търговско-икономическите ѝ партньори.

---

¹⁶ Вж.: <http://www.vie-publique.fr/chronologie/chronos-thematiques/france-libye-40-ans-relations-tumultueuses.html>

¹⁷ Пак там.

¹⁸ Тази резолюция определя необходимостта от защита на цивилното население и подкрепа на либийската опозиция за сваляне на режима на Кадафи.

По-нататъшното развитие на френско-либийските отношения е неясно, особено когато и в двете държави предстоят избори¹⁹. Несигурността и липсата на категоричност произтичат от това по какъв път ще поеме Либия – на демокрацията и промяната или на власт ще дойдат радикални, крайни ислямисти²⁰. Същевременно за каква демокрация може да става въпрос в държава, където със сила бе наложен авторитарният и репресивен режим на Кадафи, задържал се повече от 40 години?

Понастоящем обаче приоритетът пред Преходния национален съвет е да бъдат премахнати оръжията от либийските улици и да се възстановят стабилността и редът в страната. Що се отнася до Франция, то тя едва ли ще се откаже от толкова изгоден енергиен партньор. Безспорен е фактът, че от географска гледна точка Либия е най-близо от всички доставчици и притежава най-големите запаси на петрол и природен газ в Африка. Същевременно тя служи и като буферна зона за идващите от субтропична Африка имигранти. Според данни на НИСИИ (INSEE)²¹ през 2008 г. най-много имигранти във Франция са пристигнали от Африка – 2 271 231 души или 42,5 %, от които 12,5 % или 669 401 от субтропична Африка²². Затова сътрудничеството между френските и либийските власти в пресичането на нелегалния трафик на хора е от особена важност за стабилността не само на Френската република, но и на ЕС. В този смисъл Франция най-вероятно ще се ангажира с постконфликтното възстановяване и развитие на Либия, като се стреми да запази търговско-икономическото и енергийното сътрудничество, а поради военнополитическия и дипломатическия ресурс²³, който вложи в либийската война, ще се опита да постигне преференциални търговско-икономически дивиденди. Но все пак активизирането на френско-либийските отношения ще зависи от степента на вътрешнополитическото стабилизиране, което новата власт в Либия може да постигне.

Библиография

1. Цонев, К., “Външна политика на арабските страни”, Благоевград, 2006 г.

---

¹⁹ На 22 април и на 6 май 2012 г. във Франция ще се проведат президентски избори, а през юни – парламентарни. Изборите в Либия се очакват да бъдат през месец юни.

²⁰ На 11.01.2012 г. в Либия се формира Партия за реформи и развитие (ПРР), създадена с подкрепата на организацията “Мюсюлмански братя”. ПРР се основава на принципите на шериата и смята да ги прилага в управлението на държавата.

²¹ НИСИИ – Национален институт за статистически и икономически изследвания. На френски език: INSEE – Institut national de la statistique et études économiques.

²² “Répartition des immigrés par pays de naissance”, http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=etrangersnat, състояние 20.01.2012 г.

²³ Франция пренебрегва наложеното от ООН ембарго върху воюващите страни и снабдява бунтовниците с оръжие.

2. “История на съвременна Франция”, Колектив, Кама, 2006 г.
3. Бонифас, П., “Съвременната геополитика”, Кама, 2007 г.
4. Катранджиев, В., “Външната политика на Европейския съюз”, Военно издателство, 2011 г.
5. Асенов, Б., “Разузнаването от древността до наши дни”, изд. Парадигма, 2003 г.
6. <http://www.vie-publique.fr/chronologie/chronos-thematiques/france-libye-40-ans-relations-tumultueuses.html>